

Samenvatting

Advies Ingesloten vrouwen in beeld

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming

De Afdeling advisering van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (hierna: de RSJ) heeft op eigen initiatief een advies uitgebracht over vrouwen binnen een gesloten justitiële setting.

Gezien de specifieke achtergrondkenmerken en behoeften van vrouwen en het feit dat daar binnen de justitiële inrichtingen te weinig rekening mee wordt gehouden, zijn door de VN de Bangkok Rules opgesteld. Deze regels vormen het normatieve kader voor dit advies. De RSJ heeft de Nederlandse situatie getoetst aan dit kader aan de hand van enkele thema's binnen het gevangeniswezen, de justitiële jeugdinrichtingen en de tbs-klinieken. De thema's betreffen de manier waarop de justitiële inrichtingen zijn georganiseerd, de ontwikkeling van beleid, de aansluiting op genderspecifieke behoeften van vrouwen, het leefklimaat en de bejegening en tot slot het perspectief van vrouwen na hun vrijlating.

Conclusie

Vrouwen maken slechts een klein deel uit van de mensen die in aanraking komen met justitie. Gevangenis en andere justitiële inrichtingen zijn vooral ontworpen en vormgegeven voor de mannelijke justitiabele. Omdat de achtergrond en behoeften van vrouwen verschillen van die van mannen, sluiten de organisatie van justitiële inrichtingen, het beleid en de bejegening niet altijd goed op hen aan. Dit kan leiden tot ongelijkheid en tot extra schade bij de vrouwen. Dit alles heeft ook zijn uitwerking na vrijlating, met een verminderde kans op een geslaagde resocialisatie.

De RSJ vindt dat er meer aandacht moet komen voor vrouwen binnen de gesloten justitiële settings, zodat het systeem beter kan aansluiten op hun genderspecifieke achtergrondkenmerken en behoeften. Omdat hier te weinig oog voor is, vormen vrouwen een onderbelichte groep.

Vrouwen in beeld

In vergelijking met mannen laten vrouwen ander delictgedrag zien, hebben zij vaker last van (complexe) psychische problematiek en zijn zij in het verleden vaker zelf slachtoffer geweest. Bijvoorbeeld van seksueel misbruik, waardoor zij kampen met trauma's. Naast de vaak complexe problematiek, ervaren vrouwen gedurende het verblijf in een justitiële inrichting weinig steun en support vanuit het sociale netwerk, krijgen zij weinig bezoek en zijn zij meer sociaal geïsoleerd dan mannen.

Organisatie van justitiële inrichtingen

Bij de opzet van justitiële inrichtingen wordt onvoldoende rekening gehouden met genderspecifieke behoeften, wat een belangrijk uitgangspunt is van de Bangkok Rules. Het aantal vrouwen dat in een gesloten justitiële setting verblijft is echter laag. Daardoor is het een uitdaging om voldoende tegemoet te komen aan genderspecifieke behoeften.

Zo wordt er op dit moment te weinig rekening gehouden met de vaak lagere beveiligingsnoodzaak van vrouwen en zijn er te weinig mogelijkheden voor regionale plaatsing. Daardoor zijn relatief veel ingesloten vrouwen ver van hun woonomgeving en hun netwerk geplaatst. Dit leidt tot problemen bij het onderhouden van de relatie met eventuele kinderen, familie en overige sociale contacten, en daarmee tot eenzaamheid en risico's bij re-integratie. Ook zijn er in de praktijk te weinig voorzieningen beschikbaar voor vrouwen en is het lastig om vrouwen in de PI's en de tbs-klinieken de juiste zorg te bieden. Onder meer door een focus op beveiliging, bestaat bovendien het risico dat vrouwen onnodig lang in de forensische zorg verblijven.

Aandacht voor vrouwen bij beleidsontwikkeling

Volgens de Bangkok Rules moet er bij beleidsontwikkeling rekening worden gehouden met vrouwen. De RSJ constateert dat hier nog onvoldoende aandacht voor is. Hierdoor pakt het beleid soms ongelijk uit voor vrouwen. Dat geldt bijvoorbeeld voor het beleid rondom penitentiaire arbeid en beeldbellen, en de regels bij detentiefasering en toenemende vrijheden.

Aandacht voor vrouwspecifieke behoeften

In de Bangkok Rules wordt bijzondere aandacht gevraagd voor vrouwspecifieke behoeften. Binnen justitiële inrichtingen wordt hier tot op zekere hoogte aandacht aan besteed. Het betreft hierbij onder andere thema's als moederschap, gezondheid van vrouwen en praktische voorzieningen. De RSJ vindt dat deze thema's nadrukkelijk meer aandacht behoeven.

Leefklimaat en bejegening van ingesloten vrouwen

In de Bangkok Rules worden uitgangspunten beschreven die van belang zijn bij het omgaan met vrouwen. Daar waar vrouwen worden ingesloten is specifieke aandacht voor leefklimaat en bejegening noodzakelijk. Zo is er expliciet aandacht nodig voor het waarborgen van respect, waardigheid en privacy en voor maatregelen gericht op het voorkomen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. In de eerste plaats vormt de gesloten justitiële setting een risicovolle omgeving voor diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast lopen vrouwen in een gesloten justitiële setting een groter risico om slachtoffer te worden, als zij eerder slachtoffer zijn geweest. Ook heeft het verlies van privacy en lichamelijke integriteit dat gepaard gaat met gevangenschap een grotere impact op vrouwen. Alhoewel DJI de laatste tijd veel aandacht aan deze aspecten besteedt, acht de RSJ blijvende aandacht hiervoor noodzakelijk.

Perspectief van vrouwen na vrijlating

Volgens de Bangkok Rules moeten justitiële inrichtingen en ketenpartners, zoals reclassering en gemeenten, zich inspannen om het re-integratie proces van vrouwen te bevorderen. Een goede samenwerking met oog voor vrouwspecifieke behoeften bij de re-integratie is hierbij noodzakelijk. De RSJ ziet mogelijkheden voor het vergroten van kennis over en aandacht voor vrouwspecifieke aspecten bij de re-integratie.

Aanbevelingen

Organisatie van justitiële inrichtingen

- *Zorg voor meer inrichtingen waar vrouwen geplaatst kunnen worden*
Voorzie in een betere regionale spreiding door ervoor te zorgen dat (jonge) vrouwen op meer plekken geplaatst kunnen worden binnen de JJI's, PI's en tbs-klinieken. Hierdoor zal er ook een breder aanbod voor (jonge) vrouwen ontstaan op het gebied van zorg, opleiding en werk, en andere activiteiten, aangezien mannen en vrouwen gezamenlijk aan activiteiten kunnen deelnemen.
- *Evalueer gezamenlijke activiteiten en samenplaatsen op bijzondere afdelingen en in de forensische zorg*
Alhoewel gescheiden plaatsen binnen het gevangeniswezen het uitgangspunt is, kunnen vrouwen ook gemengd met mannen worden geplaatst op bijzondere afdelingen binnen het gevangeniswezen en binnen de forensische zorg. Omdat er nog weinig bekend is over de effecten van het samenplaatsen en het gezamenlijk uitvoeren van activiteiten, is het van belang dat hier onderzoek naar wordt gedaan.
- *Houd rekening met verschil in beveiligingsnoodzaak*
Houd bij het ontwerpen en inrichten van justitiële inrichtingen rekening met het verschil in beveiligingsnoodzaak tussen mannen en vrouwen. Zorg voor maatwerk door individueel risicomanagement. Zorg dat veiligheid zo min mogelijk gewaarborgd hoeft te worden door middel van beheersing en investeer in relationele veiligheid.
- *Houd rekening met verschil in zorgbehoefte*
Houd bij de organisatie van justitiële inrichtingen rekening met het verschil in zorgbehoefte. Zo zou de hoge prevalentie van vrouwen met psychiatrische problematiek onder justitiabelen bijvoorbeeld ook moeten leiden tot een groter zorgaanbod binnen de PI's.

Aandacht voor vrouwen bij beleidsontwikkeling

- *Zorg voor gendersensitief beleid*
Houd bij de ontwikkeling van beleid rekening met genderverschillen en voorkom dat het beleid ongelijk of discriminerend uitpakt voor vrouwen. Overweeg bijvoorbeeld om als uitgangspunt voor beeldbellen 'ja, mits' te hanteren en stimuleer de deelname aan re-integratie activiteiten voor vrouwen.

Aandacht voor vrouwspecifieke behoeften

- *Beleid voor moeders in detentie of tbs-kliniek en hun kinderen*
Zorg voor - niet vrijblijvend - landelijk beleid gericht op de relatie tussen moeders en hun kinderen in de PI's, JJI's en tbs-klinieken. Creëer bijvoorbeeld ook voor vrouwen een moedervleugel en stimuleer zogenoemde Herfstkampen of soortgelijke activiteiten voor moeders en hun kinderen. Ook pleit de RSJ voor voldoende begeleiding voor moeders met kinderen in alle inrichtingen.
- *Vrouwengezondheid*
Zorg voor meer aandacht voor en kennis over vrouwspecifieke gezondheidsaspecten en behoeften met betrekking tot persoonlijke hygiëne. Het is van belang dat het personeel hierin wordt getraind, zodat zij vrouwelijke justitiabelen de juiste ondersteuning kunnen bieden.
- *Praktische voorzieningen*
Zorg dat praktische voorzieningen aansluiten op de behoeften van vrouwen. Zoals het assortiment op de winkellijst, invoermogelijkheden, maar ook toiletmogelijkheden tijdens het vervoer door DV&O. Dat praktische voorzieningen aansluiten bij de genderspecifieke behoeften moet een gegeven zijn en niet een privilege.

Leefklimaat en bejegening van ingesloten vrouwen

- *Menswaardigheid en respect als uitgangspunt*
Investeer in een cultuur waarin er expliciet aandacht is voor het waarborgen van respect, waardigheid en privacy en zorg voor maatregelen gericht op het voorkomen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Dit begint bij de manier waarop door de leiding met het personeel wordt omgegaan.
- *Investeer in professionals die werken met vrouwen*
Werken met vrouwen vraagt om specifieke expertise en vaardigheden. Zorg voor een secure selectie van management en uitvoerend personeel en investeer in opleiding, om zodoende gendersensitief te kunnen werken. Zorg daarnaast voor voldoende ondersteuning van en aandacht voor de professionals.
- *Leg beleid over werken met vrouwen landelijk vast*
Zorg dat het beleid gericht is op de maximale bescherming van vrouwen. Zorg dat er voldoende ruimte is voor het waarborgen van de privacy. Leg beleid over de omgang met en bejegening van vrouwen landelijk vast. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de samenstelling van het team, de opleidingseisen en het vier-ogen principe. Zorg dat een substantieel deel van het team uit vrouwen bestaat. Ook als het gaat om het vervoeren van vrouwelijke justitiabelen. Houd er rekening mee dat een zorgvuldige bejegening van vrouwen extra tijd en personeel kost.
- *Waarborg dat visitaties uitsluitend door iemand van hetzelfde geslacht worden uitgevoerd*

Hanteer als uitgangspunt dat visiteren niet routinematig, maar alleen plaatsvindt naar aanleiding van een concreet risico en dat het altijd wordt uitgevoerd door medewerkers van hetzelfde geslacht. Pas hiervoor de verschillende beginselenwetten, lagere regelingen en het beleid aan. Om schade door onderzoek aan het lichaam, inclusief het uitwendig schouwen van holttes, zoveel mogelijk te beperken, moet er gezocht worden naar alternatieven.

Perspectief van vrouwen na vrijlating

- *Voorzieningen voor vrouwen na vrijlating*
Investeer in voldoende begeleidingsmogelijkheden en zorgvoorzieningen en investeer meer in voldoende (woon/werk) voorzieningen voor vrouwen na vrijlating.
- *Aandacht voor vrouwspecifieke behoeften bij de re-integratie*
Investeer in ketensamenwerking en besteed als reclassering ook aandacht aan specifiek beleid voor vrouwelijke cliënten.

Het advies kunt u raadplegen op de RSJ website [hyperlink toevoegen naar de internetpagina op het woord 'RSJ website']

